

جلوگیری از اطاله دادرسی در نظم حقوقی موجود

پیشنهادهای کاربردی دادگاه تجدیدنظر استان تهران

قسمت اول

■ مقدمه

مشکل اطاله دادرسی به عنوان یکی از موانع کارآمدی دولت به معنای عام بسیاری از کشورها را رنج می‌دهد. ممالک به اصلاح پیشرفته نیز که غالباً تشکیلات قضایی آنها به عنوان الگو مطرح می‌شود از این امر مستثنی نیستند. برای مثال کشورهای عضو اتحادیه اروپا این مسئله را به عنوان یکی از نگرانی‌ها مهم موضوع گزارش‌ها و مطالعات رسمی خود قرار داده‌اند. "دستگاه قضایی کشور عزیز ما ایران نیز حتی قبل از استقرار نظام جمهوری اسلامی و زمانی که از نظر جمعیتی با مشکلات امروزی مواجه نبودیم دچار این معضل بوده است. این روزها تحت تأثیر عوامل مختلف که در این مختصر مجال پرداختن به همه آنها نیست این معضل ابعاد گسترده‌ای به خود گرفته است و کمتر از جانب مردم تحمل می‌شود.

عوامل اطاله دادرسی همواره متعدد و به نوعی با عوامل موثر در عدم سلامت و بهبود روابط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در یک کشور مرتبط است. به عبارت دیگر دادرسی کند و غیر دقیق از عوارض توسعه نیافتگی و بلکه بخشی از آن است. تاکنون بارها در این مورد بحث و بررسی شده و امید است تلاشهای برنامه‌ریزان و مجریان در جهت

ترسیم آینده روشتر از نظر اقتصادی و فرهنگی به ثمر نشیند و با شکوفایی اقتصادی حجم عظیمی از عوارض فقر مانند عهد شکنی‌ها ارتکاب جرم و امیدوار نبودن به آینده که روز به روز به حجم پرونده‌های دادگستری می‌افزاید محو شود و با سبک‌تر شدن کار محاکم سرعت و دقت دادرسی به حد مطلوب برسد. با نگاه به این عوامل ممکن است هر نوع پیشنهاد دیگر مبارزه با معلول و بی‌فایده جلو کند. با وجود این طراحان این راه حلها با اشرف بر علل اصلی اطاله دادرسی از ارزش واقعی راه حلهای خود آگاه بوده و آنها را مسکنهایی می‌دانند که ضرورت آن اوضاع بحرانی برای کاهش دردها و پیشروی بیماری انکارناپذیر است.

مقابله با اطاله دادرسی در نظام قضایی ما موضوع مطالعات و تحقیقاتی چند قرار گرفته است. انگیزه ما در این مختصر به هیچ وجه ارائه یک اثر نظری و افزودن برگی به ادبیات حقوقی در این زمینه نیست. بنا براین با وجود راه حلهای تقنینی که نویسندگان در ذهن خود دارند و به اتکاء مدارج علمی و دانشگاهی و تجارب قضایی آنها را در حل معضل موثر تشخیص می‌دهند این نوع مواجهه با مسئله نیز در دستور کار قرار نگرفته است. و بالاخره معضلات پیرامونی که مستقیماً از قاضی و پرونده و سازماندهی اداری کار

سرچشمه نمی‌گیرد: همچون مسئله ضابطان، کارشناسان، اداره ثبت اسناد و سازمان ثبت احوال، پست، حمل و نقل و بیمه... نیز رغم اهمیت آن به مجال دیگر و یا گروه دیگری از همکاران سپرده می‌شود. البته دادگاه تجدیدنظر با همراهی و پشتیبانی همکاران مسئول در اداره کل طرح و برنامه قوه قضاییه تلاش خود را برای حل معضل کارشناسی و نیز کاهش موثر استعلامات به حداکثر خواهد رساند.

به هر حال راه حلهای حاضر متکی به تجربه‌های علمی و مواجهه روزمره با مشکلاتی است که در نظر تهیه کنندگان این نوشته در سرگردانی پرونده‌ها و ارباب رجوع و اطاله دادرسی نقش دارد. این مشکلات در قسمتی با نظارت آماری (نمونه برداری محدود) پرونده‌های وارده به دادگاه تجدیدنظر استان تهران رصد و بخشی دیگر علاوه بر آمار با نظارت کیفی کار قضات آشکار شده است و به طور خلاصه حول پرونده و کار دفتر و قضایی دور می‌زند.

بخشی از سرگردانی پرونده ناشی از نواقصی است که با ایجاد مانع در رسیدگی به ماهیت پرونده در مراجع تجدیدنظر صرفاً باعث معطل شدن پرونده به مدت دو یا سه ماه شده و پرونده در نهایت بدون رسیدگی به دادگاه بدوی اعاده می‌شود. (بخش اول)

در مقابل و در مرحله ای موخر بر تشکیل و تکمیل پرونده بخش دیگری از ایرادات پرونده که به نقض دادنامه منتهی می شود از اموری بدیهی سرچشمه می گیرد که اصولاً باید در دادگاه بدوی به آن توجه و در مراحل نخستین طرح دعوی در دادگاه بدوی با صدور قرار پاسخ روشنی به طرفین پرونده داده می شد لکن صدور قرار رد و عدم استماع دعوی تا مرحله تجدیدنظر به تأخیر افتاده است. در این صورت نقض حکم و صدور قرار مهر باطلی بر تمام زحمات اصحاب دعوی و تشکیلات قضایی است و رسیدگی به ماهیت بر اساس اشتباه تنها اتلاف وقت و هزینه های عمومی را در پی داشته است (بخش دوم). و بالاخره در آخرین مرحله باید به مشکلات ناشی از پیچیدگی دعاوی، کمی تجربه قضات و ضعف دانش قضایی پرداخت (بخش سوم).

■ بخش اول - گردش پرونده های ناقص در دادگاهها

بند الف - تشریح مشکل و بررسی آماری دامنه آن
۱- قوانین آیین دادرسی شریایی را برای دادخواستها و درخواستهای تجدیدنظر مقرر نموده است که بدون رعایت آن ارسال پرونده به دادگاه تجدیدنظر اقدامی بی ثمر خواهد بود. برای مثال در جدول زیر موارد آمار پرونده های ارجاعی و مختومه دادگاه تجدیدنظر و میزان پرونده های ناقص که پس از ارجاع و رعایت نوبت رسیدگی بدون اظهار نظر به دادگاه بدوی اعاده شده است نشان داده می شود.

■ موارد نقص در محاکم تجدیدنظر

پرونده های کیفری آبان و آذر ماه ۸۳ عدم ثبت درخواست تجدیدنظر خواهی - آبان به تعداد ۵ فقره و آذر ۱۶ فقره.
عدم پیوست نمودن دادنامه ابلاغ شده - آبان به تعداد ۴۹ فقره و آذر ۶۳ فقره.
عدم امضاء تجدیدنظر خواه در ذیل دادخواست یا لایحه تجدیدنظر خواهی - آبان به تعداد ۲ فقره و آذر ۸ فقره.
در اشخاص حقوقی دلیل مدیریت - آبان ۷ و آذر ۶ فقره
عدم الصاق تمبر هزینه دادرسی درخواست مالی و کسری تمبر و خواسته غیر مالی - آبان ۳۶ و آذر ۳۵ فقره.
عدم الصاق تمبر تعاون و مالیاتی توسط وکلای طرفین - آبان ۶۵ و آذر ۳۵ فقره.
در ستون تجدیدنظر خواه یا تجدیدنظر خوانده یک اسم قید و کلمه (و غیر) را ذکر و یا اسم ذکر و کلمه (شرکاء) را قید می نمایند - آبان یک فقره.
اوراق تجدیدنظر خواهی و ضمائم ناقص است - آبان ۳۶ و آذر ۴۱ فقره.
دادنامه تجدیدنظر خواسته به جای وکیل که نه عزل شده و نه استعفا داده به موکل ابلاغ می شود.
(واخواهی) پرونده موضوع اعتراض به دادنامه وخواسته جهت تجدیدنظر خواهی به محاکم تجدیدنظر ارسال می شود - آبان ۱۰ و آذر ۱۶ فقره.

پرونده مربوط به واخواهی به تجدیدنظر ارسال می شود و پرونده اصلی ضمیمه نمی باشد - آبان ۱۳ و آذر ۱۹ فقره.
تجدیدنظر خواهی خارج از مهلت تقدیم می شود - آبان ۲۴ و آذر ۲۰ فقره.
عدم الصاق تمبر هزینه دادرسی - آبان ۱۰ و آذر ۴ فقره.
دادنامه تجدیدنظر خواسته یا اخطار تبادل لویح به نشانی قدیم ارسال می شود - آذر ۳ فقره.
اعتراض به گواهی حصر و وراثت به دادگاه تجدیدنظر ارسال می شود.
تجدیدنظر خواهی خارج از مهلت تقدیم می شود اعلام معذوریت می شود و بدون اظهار نظر به دادگاه تجدیدنظر ارسال می شود - آبان ۷ و آذر ۵ فقره.
تجدیدنظر خواهی از آراء قطعی - آبان ۵ و آذر ۵ فقره.
رای قطعی در دادگاه تجدیدنظر صادر می شود چنانچه اعاده دادرسی یا اعتراض ثالث به دادگاه بدوی داده شود نایستی به آن رسیدگی کند بلکه می باید با صدور قرار عدم صلاحیت به دادگاه تجدید ارسال شود.
در پرونده هایی بالعکس چون میزان خواسته در دعوی اصلی قابل بازنگری و تجدیدنظر نبوده و یا دادگاه تجدیدنظر بدون ورود در ماهیت دعوی اتخاذ تصمیم نموده و در همان مرحله نخستین به مرحله قطعیت رسیده است اینگونه پرونده ها نایستی قرار عدم صلاحیت به صلاحیت رسیدگی دادگاه

آمار عملکرد ده ماهه سال ۱۳۸۳ شعب دادگاههای تجدید استان تهران (۳۹ شعبه)

ماههای سال	نقض رای	تایید با اصلاح	ماههای سال	نقص	سایر موارد	کل مختومه	کل وارده
فروردین	۹۰۴	۴۷۶	۲۶۱۵	۶۶۷	۲۲۹	۴۸۹۱	۴۸۸۲
خرداد	۱۲۱۹	۶۳۹	۳۲۶۰	۸۱۹	۳۲۸	۶۲۶۵	۵۹۴۸
مرداد	۱۱۶۴	۶۴۰	۳۱۲۹	۵۸۷	۳۶۷	۵۸۸۷	۵۸۳۲
مهر	۱۱۶۸	۶۹۵	۳۳۴۱	۷۷۴	۲۹۲	۶۲۷۰	۶۴۹۳
آذر	۱۱۰۰	۵۵۹	۳۲۲۴	۷۸۷	۳۶۰	۶۰۳۰	۶۱۶۵
نقض رای	۱۰۹۴۵	۶۰۴۲	۳۰۸۷۹	۷۳۰۱	۳۰۴۲	۵۸۲۰۹	۵۷۶۸۵

۱ - درصد پرونده های مختومه محاسبه شده است.

۲ - پرونده های مختومه ۵۲۴ فقره بیشتر از وارده در ده ماهه سال جاری می باشد.

توجه به آمار فوق آشکار می سازد به طور متوسط ۱۲/۵۴٪ پرونده های مختومه و خروجی دادگاه تجدیدنظر در یک دوره ده ماهه در سال ۱۳۸۳ پرونده هایی هستند که به بی دقتی و در اثر اشتباه دفاتر دادگاههای بدوی و یا به جهت لزوم رد درخواست مدتها در انتظار دستور دادگاه تجدیدنظر برای اعاده بوده است. نمونه های مورد مطالعه برای ماههای آبان و آذر سال ۱۳۸۳ فراوانی این اشتباهات را به روشنی طبق جداول شماره ۲ و ۳ نشان می دهد.

اوراق تجدیدنظر خواهی و ضمانت ناقص است -
آبان ۱۳ و آذر ۲۲ فقره .

در پاسخ تبادل لوایح (اعمال ماده ۳۴۶) تجدیدنظر خواننده به اصل رای معترض بوده و ایرادات متعددی می گیرد - آبان ۲ و آذر ۳ .

دادنامه تجدیدنظر خواسته به جای وکیل که نه عزل شده و نه استعفا داده به موکل ابلاغ می شود - آبان تعداد یک فقره .

در اجرای ماده ۳۴۶ قانون آیین دادرسی مدنی اختطاریه تجدیدنظر خواننده وفق ماده ۷۹ قانون آیین دادرسی مدنی ابلاغ قانونی می شود با مخاطب شناسائی نشود بدون آگهی ماده ۷۳ به محاکم تجدیدنظر ارسال می شود - آبان ۷ فقره و آذر ۱۵ فقره .

در اجرای ماده ۳۴۶ نسخه ثانی دادخواست و ضمانت تجدیدنظر خواهی برای وکیل تجدیدنظر خواننده ارسال می شود که در این مرحله و کالشنامه از وکیل مرفوع ارائه نشده است و سمت قانونی در دعوی ندارد - آبان ۸ و آذر ۹ فقره .

عدم پیوست کردن دادخواست تجدیدنظر در موارد حقوقی قضیه یا عدم پیوست نمودن لایحه ، متعاقباً لایحه تقدیم خواهد شد چون تهیه لایحه تکمیلی مستلزم مشاوره با وکیل دادگستری می باشد - آبان ۱۱ و آذر ۸ فقره .

(واخواهی) پرونده موضوع اعتراض به دادنامه واخواسته جهت تجدیدنظر خواهی به محاکم تجدیدنظر خواهی به محاکم تجدیدنظر ارسال می شود - آبان ۱۷ و آذر ۸ فقره .

پرونده مربوط به واخواهی به تجدیدنظر ارسال می شود و پرونده اصلی ضمیمه نمی باشد - آبان ۶ و آذر ۵ فقره .

تجدیدنظر خواهی خارج از مهلت تقدیم می شود - آبان ۲۲ و آذر ۱۹ فقره .

عدم الصاق تمبر هزینه دادرسی در مرحله تجدیدنظر ۳ درصد ارزش محکوم به یا خواسته و رقم تمبر و سایر موارد در اختطاریه رفع نقص ذکر می شود - آبان ۲۰ و آذر ۱۶ فقره .

دادنامه تجدیدنظر خواسته یا اختطاریه تبادل لوایح به نشانی قدیم ارسال می شود - آبان ۱۱ و آذر ۲ فقره .
اعتراض به گواهی حصر وراثت به دادگاه تجدیدنظر ارسال می شود .

تجدیدنظر خواهی خارج از مهلت تقدیم می شود اعلام معذورت می شود و بدون اظهار نظر به دادگاه تجدیدنظر ارسال می شود - آبان ۶ و آذر ۲۲ فقره .

رای در دادگاه بدوی قطعی است بند الف ماده ۳۳۱ قانون آیین دادرسی مدنی یا خواسته مقوم به سه میلیون یا کمتر است - آبان یک و آذر ۲۲ فقره .

رای قطعی در دادگاه تجدیدنظر صادر می شود چنانچه اعاده دادرسی یا اعتراض ثالث به دادگاه بدوی داده شود نیابستی به آن رسیدگی کند بلکه می باید با صدور قرار عدم صلاحیت به دادگاه تجدیدنظر ارسال شود - آذر فقره .

اعاده پرونده جهت رفع نقص از ناحیه مدیر دفتر شعبه - آبان ۶ فقره .

عدم ثبت رضایت نامه - آذر تعداد یک فقره .
ارسال پرونده بدون دستور مقام قضایی - آذر تعداد ۳ فقره .

جمع کل آبان ماه ۳۸۴ و جمع کل آذرماه تعداد ۳۴۷ فقره است . آمار وارده آبان ماه سال ۸۳ کیفری - تعداد ۲۳۱۰ فقره بوده است که موارد نقص آن ۳۸۴ فقره یعنی ۱۶/۶۲٪ بوده است .

آمار وارده آذر ماده ۸۳ کیفری تعداد ۲۷۶۲ فقره بوده و موارد نقص آن تعداد ۳۴۷ فقره یعنی ۱۲/۵۶٪ بوده است .

■ موارد نقص در محاکم تجدیدنظر

پرونده های حقوقی آبان و آذر ماه ۸۳ عدم ثبت درخواست تجدیدنظر خواهی - آبان ۴ و آذر ۱۰ فقره .

عدم پیوست نمودن دادنامه ابلاغ شده - آبان ۳۲ و آذر ۲۴ فقره .

عدم امضاء تجدیدنظر خواه در ذیل دادخواست یا لایحه تجدیدنظر خواهی - آبان ۴ و آذر ۵ فقره .
در اشخاص حقوقی دلیل مدیریت - آبان ۱۰ و آذر ۷ فقره .

عدم الصاق تمبر هزینه دادرسی درخواست مالی و کسری تمبر و خواسته غیر مالی - آبان ۴۸ و آذر ۶۹ فقره .

عدم الصاق تمبر تعاون و مالیاتی توسط وکلای طرفین - آبان ۱۳ و آذر ۱۵ فقره .

در ستون تجدیدنظر خواه یا تجدیدنظر خواننده یک اسم قید و کلمه (و غیر) را ذکر و یا اسم ذکر و کلمه (شرکاء) را قید می نمایند - آبان ۳ و آذر یک فقره .

تجدیدنظر صادر نماید - آبان ۲ و آذر ۶ فقره .
تجدیدنظر خواه در مرحله بدوی در امر کیفری براثت حاصل می نماید، لیکن در امر حقوقی نسبت به موضوع محکوم می شود بایستی حتماً دادخواست و لایحه تقدیم کند تمبر هزینه دادرسی معادل ۳ درصد ارزش محکوم به یا خواسته ابطال شود - آبان یک فقره . پرونده ها بدون برگ شماری و بصورت اوراق واصل می گردد - آبان ۸ فقره .

اغلب مستندات دعوی بدون مهر برابر اصل ارسال می شود - آبان ۲ و آذر یک فقره .

واخواهی تجدیدنظر خواهی تلقی می کنند - آبان ۲۷ و آذر ۱۷ فقره . اعتراض خارج از مهلت مقرر

قانونی در امر کیفری ماده ۲۴۵ ق.ا.د.ک - آبان ۱۵ فقره و آذر ۲۰ فقره . اشتباه در تشخیص اینکه رأی قطعی یا غیرقطعی است مثل دیه کمتر از خمس دیه - آبان ۵ و آذر یک فقره .

اشتباه در تشخیص مرجع اعتراض مثل آدم ربایی یا دادسرا که اعتراض به قرار بازداشت را به تجدیدنظر ارسال می دارند - آبان ۸۱ و آذر ۶ فقره .

عدم رعایت مقررات در مورد غیابی یا حضوری (رای غیابی حضوری اعلام می شود که قواعد حقوقی را در کیفری منظور می نمایند) - آذر ۴ فقره .

رفع ابهام و ارشاد قضایی - آبان ۸ و آذر ۸ فقره .
عدم اظهار نظر قاضی اجرای احکام در مورد سوابق زندانی - آبان تعداد ۵ فقره .

عدم اتخاذ تصمیم در مورد بعضی از طرفین (متهمین) - آبان ۴ و آذر ۷ فقره .

ارجاع به شعبه دیگر بلحاظ سبق سابقه - آبان تعداد یک فقره .

عدم تاپب دادنامه بدوی - آبان یک و آذر ۶ فقره .

در پرونده‌هایی بالعکس چون میزان خواسته در دعوی اصلی قابل بازنگری و تجدیدنظر نبوده و یا دادگاه تجدیدنظر بدون ورود در ماهیت دعوی اتخاذ تصمیم نموده و در همان مرحله نخستین به مرحله قطعیت رسیده است اینگونه پرونده‌ها را نباید قرار عده صلاحیت به صلاحیت رسیدگی دادگاه تجدیدنظر صادر نمایند - آبان ۳ و آذر ۲ فقره .

تجدیدنظر خواه در مرحله بدوی در امر کیفری برائت حاصل می‌نماید، لیکن در امر حقوقی نسبت به موضوع محکوم می‌شود بایستی حتماً دادخواست و لایحه تقدیم کند تمبر هزینه دادرسی معادل ۳ درصد ارزش محکوم به یا خواسته ابطال شود .

پرونده‌ها بدون برگ شماری و به صورت اوراق واصل می‌گردند - آبان ۳ و آذر ۵ فقره .

اغلب مستندات دعوی بدون مهر برابر اصل ارسال می‌شود - آبان ۴ و آذر ۲۷ فقره .

واخواهی تجدیدنظر خواهی تلقی می‌کند - آبان ۸ و آذر ۱۴ فقره .

اشتهاء در تشخیص مرجع اعتراض مثل آدم‌ریانی یا دادسرا که اعتراض به قرار بازداشت را با تجدیدنظر ارسال می‌دارند .

عدم رعایت مقررات در مورد غیابی یا حضوری (رای غیابی حضوری اعلام می‌شود که قواعد حقوقی را در کیفری منظور می‌نمایند) - آبان یک و آذر ۲ فقره .

پرونده‌ها تعیین تکلیف فوری و خروج از گردش را اقتضا دارد که مداخله دادگاه تجدیدنظر را برای رد تجدیدنظر خواهی ایجاب می‌نماید . بی تردید دادگاه تجدیدنظر باید قرار رد دعوی تجدیدنظرخواهی را در این موارد صادر کند لکن اتخاذ تدابیری برای عدم توقف طولانی این پرونده‌ها در دادگاه تجدیدنظر و اعاده آن با صدور قرار ظرف ۴۸ ساعت از تاریخ ورود به دادگاه تجدیدنظر ضروری است که به زودی به آن پرداخته می‌شود .

۳- قسمتی از مشکلات مربوط به توقف پرونده در دادگاه یا اعاده آن برای رفع نقص از نحوه تنظیم و فیزیک پرونده ناشی می‌شود . این مشکل بارها مورد تأکید دست اندرکاران قرار گرفته است . شکن ظاهری پرونده‌ها و اندازه اوراق و نحوه دوخته شدن آنها به هم اجازه نظارت اداری و قضایی را به کارکنان اداری و کادر قضایی نمی‌دهد .

اوراق دادخواست و برگه‌های صورتمجلس و دادنامه‌ها باید در قالب کاغذ A4 قرار گیرند تا مرتب کردن پرونده میسر شود . تمبری که به تأخیر بر روی اوراق مختلف الصاق شده است در هر

رفع ابهام و ارشاد قضایی - آبان ۴ و آذر یک فقره .

عدم اظهار نظر قاضی اجرای احکام در مورد سوابق زندانی - آذر ۵ فقره .

عدم اتخاذ تصمیم در مورد بعضی از طرفین (متهمین)

آبان ۲ فقره .

ارجاع به شعبه دیگر بلحاظ سبق سابقه - آبان یک فقره .

عدم تایپ دادنامه بدوی .

اعاده پرونده جهت رفع نقص از ناحیه مدیر دفتر شعبه - آبان یک فقره .

جمع کل آبان ماه تعداد ۲۸۰ فقره و آذر ماه تعداد ۳۰۲ بوده است .

آمار وارده آبانماه ۸۳ حقوقی تعداد ۳۰۴۰ فقره و موارد نقص تعداد ۳۰۲ فقره یعنی ۹/۲۱٪ بوده است .

آمار آذر ماه ۸۳ حقوقی تعداد ۳۴۰۳ فقره و موارد نقص تعداد ۳۰۲ فقره یعنی ۸/۸۷٪ بوده است .

بررسی نوع نواقص مذکور در جداول فوق نقاط ضعف کار دفاتر دادگاهها را آشکار

می‌کند . برای مثال مشکلات ناشی از ابطال تمبر و هزینه دادرسی و تمبر وکالت نامه و ضمیمه نشدن دادنامه ابلاغ شده که برای احراز رعایت مواعد قانونی تجدیدنظر خواهی ضروری است رایجترین نقایص پرونده تلقی می‌شود . بنابراین در ارائه راه حلها این امر باید مدنظر قرار گیرد .

۱- عدم توجه به تقدیم دادخواست یا درخواست تجدیدنظر خواهی در خارج از مهلتهای مقرر از علل مهم گردش بی دلیل پرونده بین دادگاه بدوی و دادگاه تجدیدنظر است . بررسی آمارها نشان می‌دهد تعداد قابل توجهی از پرونده‌ها باید به صدور قرار در مرحله بدوی رد می‌شود لکن دفاتر به این مسأله توجه کافی نداشته و با ارسال آن به دادگاه تجدیدنظر، تعیین تکلیف پرونده به مدت حداقل دو ماه به تأخیر می‌افتد .

۲- بررسی آمار دیگری که از چند شعبه به عنوان نمونه جمع آوری شده است، گروه دیگری از پرونده‌های سرگردان را نشان می‌دهد که البته ناشی از اشتباهات کادر اداری و قضایی نیست بلکه بی‌اطلاعی اصحاب دعوی از مقررات آیین دادرسی و تجدیدنظر خواهی از آراء قطعی و غیر قابل تجدیدنظر علت اصلی آن است . برای مثال از ۳۶۸ فقره پرونده منتهی به نقض رای در شعب ۱۵، ۲۸، ۲۵، ۱۳، ۳۱، ۳۸ استان تهران در ماههای اردیبهشت، خرداد و مهر ۱۳۸۳ حدود ۲۸ پرونده با صدور قرار عدم استماع دعوی تجدیدنظر خواهی و جهت قطعیت و قابل تجدیدنظر نبودن آراء رد شده است . این نوع

قسمتی از مشکلات مربوط به توقف پرونده در دادگاه یا اعاده آن برای رفع نقص از نحوه تنظیم و فیزیک پرونده ناشی می‌شود این مشکل بارها مورد تأکید دست اندرکاران قرار گرفته است

قسمت از یک پرونده ۲۰۰ صفحه‌ای یا چند جلدی ممکن است یافت شود . دادنامه ابلاغ شده ممکن است در صفحات نخستین قرار گیرد .

فتوکپی از اوراق پرونده باعث به هم خوردن آن می‌شود . اساساً مطالعه برخی اوراق جز با پاره کردن آنها و یا باز کردن کل پرونده ممکن نیست زیرا به علت بزرگی برخی از اوراق تا زدن آن اجتناب ناپذیر است و غالباً به همان نحو سنجاق شده است . لوابح در هر اندازه‌ای اخذ و به آن اضافه می‌شود . نوشتن در پشت اوراق قاضی را مجبور می‌نماید پرونده را به جهت مختلف بگرداند . در مواردی هنگام دوختن اوراق به هم بخشی از لوابح از بین می‌رود . این آشفته‌گی خستگی افراد را به دنبال دارد و از دقت کار می‌کاهد . ورق زدن تمام پرونده برای پیدا کردن لوابح مهم یا غفلت از ملاحظه صورتمجلس نخستین جلسه دادگاه برای اطلاع از تغییر یا افزایش و کاهش خواسته یا ایرادات مطروحه از این قبیل مشکلات است . همین امور ریشه بعضی اشتباهات قضایی منتهی به نقض در مراجع تجدیدنظر خواهد بود .

بند ب - راه حلها

بخش مهمی از مشکلات مذکور ناشی از فقدان نیروی انسانی ماهر است و راه حلها پیشنهادی به طور عمده بر مدیریت استفاده از تعداد محدود نیروهای کار آمد به طور متمرکز برای نظارت کارکرد بقیه نیروها است .

در مورد حذف پرونده‌های ناقص از پرونده‌های در گردش نصب دو فیلتر پیشنهاد می‌شود :

۱- به محض ورود پرونده به دادگاه تجدیدنظر و

بدون ارجاع آن به شعبات گروه متشکل از کارشناسان تمام ۲۰۰ الی ۳۰۰ پرونده روزانه را از حیث نواقص موجود در جدول بررسی و در صورت وجود نقص با تذکر لازم موضوع را به دفاتر دادگاه بدوی اعلام تا پس از اقدامات قانونی لازم برای رفع نقص، پرونده به دادگاه تجدیدنظر ارسال گردد. در صورتی که امر اعاده پرونده و قضایی تلقی و مداخله قضات تجدیدنظر در صدور دستور اعاده ضروری فرض شود پیشنهاد می شود شعبه یا شعبی با عنوان شعبه رسیدگی به امور فوری پرونده های ناقص یا تجدیدنظر خواهی از آراء قطعی را ظرف مدت حداکثر ۴۸ ساعت تعیین تکلیف و اعاده نمایند.

۲- قبل از وصول پرونده به دادگاه تجدیدنظر نیز فیلتر دیگری تعبیه شود به این ترتیب که با تهیه چک

لیستهای رعایت مقررات قانونی در پرونده توسط گروهی از کارکنان خبره دفتری با درج اسم و مشخصات کامل کنترل و تنها پس از اطمینان از اینکه پرونده فاقد نواقص اشاره شده در جداول شماره ۲ و ۳ است نسبت

به ارسال آن به دادگاه اقدام شود. به نظر می رسد با ۶ ماه کنترل پیوسته و استفاده به جا از ابزار تنبیه و تشویق مسئله ریشه کن خواهد شد. نمونه چک لیست که با کسب نظر همکاران قابل اصلاح و تکمیل است به شرح زیر است.

■ کلاسه پرونده

■ مسؤل برگ شماری... (نام - نام خانوادگی - سمت مهر حاوی نام و نام خانوادگی و سمت یا شماره پرسنلی)

■ مشخصات دادنامه

■ تاریخ ثبت دادخواست / در خواست تجدیدنظر روز... ماه... سال

■ شماره ثبت دادخواست تجدیدنظر

■ تجدیدنظر خواه / خواهان ۱/ ۲/ ۳...

■ تجدیدنظر خوانده / خواندگان ۱/ ۲/ ۳...

■ وکیل یا نماینده قانونی

دلیل نمایندگی... برگ شماری پرونده تمبر وکالتنامه مرحله تجدیدنظر به موجب گواهی رایانه ای شماره... به مبلغ... الصاق شده است.

■ نوع ابلاغ: انتشار آگهی / واقعی / خادم یا بستگان / ابلاغ به وکیل یا احراز حق مداخله در مرحله تجدیدنظر / الصاق

■ تجدیدنظر خواندگان...

تهیه دستور العملی که جامع شرح وظایف متصدیان امور اداری و توصیه های موضوع بخش نامه های قوه قضاییه باشد در قالب کتابچه راهنمای متصدیان امور دفتری ضرورت دارد

■ تجدیدنظر خواهی در وقت / خارج وقت / پذیرش عذر مسوجه به موجب قرار شماره... مورخ دادگاه به شرح... صفحه... پرونده

■ هزینه دادرسی - دعوی غیر مالی / مالی از قرار... بر اساس برگ

محاسبه رایانه ای به میزان... الصاق گردید

■ دعوی اعسار به موجب دادنامه شماره... برگ شماره... پرونده پذیرفته شده است.

■ تعداد... برگ لایحه تجدیدنظر خواهی ضمیمه است.

با کنترل مستمر این فرمها که حتما باید مشخصات کامل کارمندان تنظیم کننده یا مهرهای از پیش تهیه شده (همانند آنچه در اداره ابلاغ دادگستری استان تهران به خوبی در جریان است) در آن درج شود نحوه انجام وظایف کارمندان مذکور توسط واحد

ارزشیابی استان بررسی و توصیه های لازم با تکیه بر اهمیهای تشویق و تنبیه برای اصلاح امور دفاتر به عمل می آید.

۳- مشکل مهم هزینه دادرسی و تمبر مالیاتی وکالتنامه حسب بررسی و مذاکرات به عمل آمده با متخصصان اتوماسیون (مکانیزه کردن) تشکیلات قضایی با تهیه نرم افزار محاسبه هزینه ها و ارسال به تمام دادگستریهایی که لااقل مجهز به یک دستگاه رایانه هستند قابل حل است. به نظر می رسد تا مکانیزه کردن کامل کارهای اداری و آیین دادرسی با هزینه کم این مشکل یک بار برای همیشه قابل حل باشد بدیهی است هر پرونده باید شامل یک برگ رایانه ای محاسبه هزینه دادرسی و تمبر وکالت باشد.

۴- یکی دیگر از راههای نظارت شکل گیری پرونده های ناقص ادامه روند آمار گیری تفصیلی از فراوانی اشتباهات کادر دفتری و انجام بازرسی های مستمر و هدفمند و تهیه گزارش از تالشیهای آنان برای کاهش اشتباهات است. آمار کور و رایج که در تعداد وارده و مختومه خلاصه می شود فایده مهمی در بر ندارد. دادگاه تجدیدنظر تهران این نوع بازرسی و تذکر به دفاتر را از مدتها پیش آغاز و در پایان هر ماه لیستی از نواقص را که باید تا بازرسی بعدی رفع شود بطور کتبی به مدیر شعبه تحویل می دهد و رفع نواقص را تا بازرسی بعدی درخواست می کند که این اقدام نتایج مثبتی را در بر داشته است.

۵- در خصوص با شکل ظاهری پرونده تغییر در شکل، رنگ و اندازه اوراق و فرمهای مخصوص مثل برگهای دادخواست به دادگاه نخستین و تجدیدنظر به نحوی که صحافی و نیز دسترسی به اطلاعات را آسان کند تاکید می شود و برای نمونه پیشنهادهای برخی از همکاران قضایی برای این فرمها در ضمیمه آورده شده است (ضمیمه شماره ۱ الی ۱۱).

جلوگیری از درج مطالب در پشت اوراق مهم پرونده اثر قابل توجهی در تسهیل مطالعه آن دارد. به علاوه اختصاص رنگ مخصوص به دادنامه های محاکم بدوی، تجدیدنظر و دیوانعالی کشور و دیوان عدالت اداری و بالاخره شوراهای حل اختلاف نیز در نظم دادن به پرونده اهمیت دارد. سرو سامان دادن به لوایح اصحاب دعا و تهیه فرم مخصوص لایحه در اندازه کاغذ A4 به بخش مهمی از نا بسامانی های ظاهری پرونده نیز پایان خواهد داد.

۶- تهیه دستور العملی که جامع شرح وظایف متصدیان امور اداری و توصیه های موضوع بخش نامه های قوه قضاییه باشد در قالب کتابچه راهنمای متصدیان امور دفتری ضرورت دارد. این دستورالعمل مراحل مختلف آماده کردن یک پرونده قالب استفاده در دادگاه را به زبان ساده بیان خواهد کرد.

پیوست:

۱- Law s delay عنوان اثری است که توسط دانشگاه ماستریخت منتشر و به ابعاد مساله در ممالک اروپای غربی پرداخته است.

